

UN-HABITAT

**Barnaamijka Degsiimada Aadamaha
ee Qarammada Midoobay**

**Xildhibaanka G/degaanka oo ah
Kor Jooge**

Tilmaame-bare 9

Tababarka Hoggaanka la Doortay

9. Xildhibaanka G/degaanka oo ah Kor Jooge

**Taxanaha
Tababarka**

**Komishanka
Yurub**

**Xarunta
QM ee
Degsiimada
(HABITAT)**

Xildhibaanca Golaha Degaanka Markuu yahay Korjooge

Tilmaame-baraha 9aad

Tababarka Hoggaanka la soo doorto

Tarjumaddii: Jaamacadda Hargeysa

Istanbul, 1996kii-“Shir Madaxeedkii Caasimadaha”

**X/dhibaanca
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Taxanaha
Agabka
Tababarka**

**Sawirrada waxa iska leh Joel Elrod,
Naqshadaha iyo jaan-goynta na Vicki Gillette**

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

HORDHAC

Sida lagu muujiyey natiijooyinka qiimaynta baahiyaha tababarka ee ay qabatay Xarunta QM ee Degsiimada Aadanaha (Habitat), baahiyaha tababarka ee khuseeya madaxda (Xildhibaannada) la soo doortay ee Dawladda Hoose, ama se siyaasiyiinta gudaha, waxa loo arkaa inay ku jiraan arrimaha caalam ahaan ugu muhiimsan, isla markaana, ugu danaynta yar dhinacyada dhismaha wax-qabadka ee horumarka Dawladda Hoose iyo maamulkeeda.

Sannadihii yaraa ee ugu danbeeyey, tiro dalal kala duwan ah, sida Nepal iyo Polland ama Uganda iyo Paruguay ayaa ku tallaabsaday markii ugu horreysay muddo tobanaan sano ah, meelaha qaarna weligood markii ugu horraysay, hawsha doorashada Xildhibaannadooda Golaha Degaanka iyo Duqaydooda magaalooyinka. Baahiyaha tababarka ee madaxda la soo doorto ee Dawladda Hoose waxay xagga sare ugaga jiraan ajendaha dimoqraadiyadaha cagaha loo taagay/dhismay, sida Ecuador, India iyo dalka Marykanka (USA).

Si wax looga qabto baahiyahan, Xarunta QM ee Degsiimada Aadanaha (HABITAT) waxay hore u dhigtay oo ay tijaabisay taxanayaal buugaag Tilmaame-barayaal ah oo tababarka ku lug leh si ay uga taageeraan Xildhibaannada Golaha Degaanka in ay ka wakiilo noqdaan muwaadiniinta, siiyaan hoggaaminta loo baahan yahay magaalo iyo dad ahaan ba, si hawl-karnimo leh ula shaqeeyaan Dawladda Dhexe iyo maamulka, farsamo-yaqaannada iyo xirfadlayaasha sare ee shaqaalaha Dawladda Hoose iyo hay'adaha la hal-maala. Tilmaame-barayaashani waxay sharxayaan siyaasad iyo go'aan-qaadasho, is-gaadhsiin, gorgortan iyo hoggaamin, ka-qayb-gelidda, agaasinka iyo hagidda shiraraka, xilalka karti-gelineed iyo fududeyneed ee Xildhibaanka Golaha Degaanka, maamulka maaliyadeed iyo arrimaha kale ee la hal-maala.

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

Tilmaame-barahan, Xildhibaanka Golaha Degaanku markuu yahay Mas'uul Maaliyadeed, wuxu ka mid yahay taxanayaal 12 ah, waxaana loogu talog-alay bilow ahaan in ay adeegsadaan tababarayaasha hay'adaha tababarka waddaniga ah ee Dawladda Hoose ama se unugyada/waaxaha tababarka ee ku dhex yaal Dawladaha Hoose. Si ay ugu noqoto taageero dheeraad ah tababarayaasha adeegsanaya Tilmaame-barayaashan, Xarunta QM ee Degsiimada Aadanuhu (HABITAT) waxa kale oo ay soo daabacday buug kale oo kaabaya ama lammaane/wehel u ah taxanahan Tilmaame-barayaasha ah. Buuggan la yidhaa "Tusaha Tababaraha ee Tababarka Saraakiisha la soo doorto" oo ka kooban qoraallo tababaraha khuseeya iyo macluumaadba, waxa loogu talo-galay in tababaruhu uga faa'iidaysto qorshaynta aqoon-is-weydaarsiyada Saraakiisha la soo doorto ee ku salaysan Tilmaame-barayaashan.

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

Waxaan filayaa in Tilmaame-barayaashani si weyn wax uga tari doonaan xoojinta dhismaha awoodda wax-qabad ee Dawladaha Hoose, dhinaca unkidda dhaqammada hoggaaminta wacan, kuwaas oo ka mid ahaa ujeedooyinkii waaweynaa ee 1996kii Shirweynihii Xarunta QM ee Degsiimada Aadanaha, Habitat II.

Waxaan u mahad-naqayaa Dr. Fred Fisher iyo Mudane David W.Tees kaalintii ay ka qaateen diyaarinta Tilmaame-barayaashan iyo kuwo kale oo ku jira taxanayaashan, iyaga oo la kaashaday shaqaalaha Xarunta QM ee Degsiimada Aadanaha (HAABITAT) Qaybta Tababrka ee ka tirsan isla Xarunta QM oo ay taageero u fidisay Dawladda Netherlands. Waxa kale oo aan rabaa in aan xuso talooyinkii iyo tilmaamihii ay ku darsadeen Tabarayaasha iyo madaxda Dawladda Hoose ee Costa Rica, El Salvador, Kenya, Lithuania, Romania iyo Uganda ee naga caawiyay tijaabintii goobeed ee Tilmaame-barayaashan.

Dr. Wally N'Dow
Kaaliyaha Xoghayaha -Guud
Xarunta Qaramada Midoobay ee
Degsiimada Aadanaha (Habitat)

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

AQOONSI:

Tarjumadda iyo habaynta af Soomaaliga ah ee Tilmaame-barayaasha Hoggaanka la soo doortay waxay ku hirgashay Barnaamajka Is-maamulka Fiican iyo Tababarka Hoggaanka la soo doortay ee ay maal-gelisay EU-du, isla markaana uu fuliyay Xafiis Goboleedka UN-HABITAT ee Afrika iyo Dalalka Carbeed.

Tarjumadda iyo habaynta af Soomaaliga ah ee Tilmaame-barayaashan Tababarka Hoggaanka la soo doortay, waxa ka hawl-galay koox tarjumadda ku xeel dheer oo ka tirsan: Akaademiga Nabadda iyo Horumarka, Jaamicadda Hargeysa iyo Jaamicadda Cammuud; iyaga oo ay ka caawisay Hay'adda QM ee HABITAT, laanteeda Hargeysa ku taal.

Mahad-naq gaar ah waxa mudan Akaademiga Nabadda iyo Horumarka oo ka hawl-gashay tifaf-tirka iyo isu-ekeysiinta Tilmaame-barayaashan.

Waxa kale oo mahad-naq mudan Jacfar Maxamed Gaaddaweyne oo Akaademiga Nabadda iyo Horumarka ee Somaliland ka tirsan, Maxamed Muumin oo Jaamicadda Bariga Afrika ee Puntland ka tirsan iyo Maxamed Afrax oo Xarunta Cilmi-baadhista iyo Dood-wadaagga ee Koonfurta-Dhexe ee Soomaaliya ka tirsan, kuwaas oo wada diyaariyay tarjumadda ereyada Ingiriisiga ah ee Tilmaame-barayaashan ku jira.

Mahad-naq gaar ah waxa isna mudan Maciej Sudra oo diyaariyay astaamaha iyo naqshadaha jaldiyada Tilmaame-barayaashan.

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

HALKA UU KAGA JIRO TILMAAME-BARAHAN

		Bogga
	Sida loo isticmaalayo Tilmaame-barahan	1
	Qaybta: 1aad	
	Qormo ku saabsan Xildhibaanka G/Degaanku markuu yahay Korjoogaha	4
	Qeexid	5
	Soo-ururin.	5
	Milicsi	5
	Aragtiyaha iyo Fikradaha	5
	Barta bilowga guud iyo Yoolalka	6
	Kormeerka horumarka siyaasadeed	8
	Kormeerka hirgelinta	9
	Buuxinta goldaloolada inta aanay fidin	10
	Kol haddii ay hirgelintii hawshu socto	12
	Qodobbo muhiim ah	14
	Tixraacyo	15
X/dhibaanka G/Degaanka markuu yahay Korjooge	Qaybta: 2aad	
	Aqoon-is-weydaarsi ku saabsan Xildhibaanka G/Degaanku markuu yahay Korjoogaha	16
Tababarka Hoggaanka la soo doorto	Muuqaal Guud	17
	9.1 Layli diyaar-garow: Kaalinta korjoogaha	19
	9.2 Bandhigga Tababaraha	20
	9.3 Layli: Liistada hubinta ee Korjoogaha Golaha	21
	9.4 Layli: Sayladdii aan hirgelin	24
	9.5 Layli: Qiimayn barnaamaj.	25
	9.6 Layli: Gudbinta Xirfadeed	28

SIDA LOO ISTICMAALAYO TILMAAME-BARAHAN

Tilmaame-barahan ku saabsan XILDHIBAANKA GOLAHA DEGAANKU MARKUU YAHAY KORJOOGAHA, sida Tilmaame-barayaasha kale ee taxanahan, waxa loo isticmaali karaa dhowr siyood.

Diraasad kuu gaar ah:

Qormada bilowga u ah tilmaamahan waxa loogu talagalay in qof waliba isagu isbaro. Waxa qudha ee aad u baahan tahay waxa weeye wax aad wax ku qorto iyo meel aan buuq lahayn oo aad in waqti ah ku fakirto. Si aad u gaadho natiijo wanaagsan, waxannu kugu boorinaynaa in aad qorto jawaabaha su'aalaha qormada la iska weydiin karo. Wax badan bay xogta waxbarasho u kordhisaa akhristaha waqti siiya una hab-raaca sida ay tahay.

Tababarka aqoon-is-weydaarsiga:

Qoraallada iyo layliyada tilmaamahan tababaraha waxa adeegsan kara tababarayaal waaya-aragnimo u leh tababar-howleed lagu siinayo xildhibaanno ka kala socda dawlado kala duwan oo maxalli ah. Waxannu ku darnay noocyo howl-barasho oo kala duwan iyo qaabab kuwaas oo aannu tababartayaasha dabac dheeraad ah ku siinayno si ay ku waafajiyaan tababar-howleedka baahiyaha gaar ahaaneed ee xildhibaannada ka qaybqaadanaya. Danta aanu ka lahayn dejinta tilmaamahani waxa ay ahayd in aanu kugu dhiirigelino in aad tababare ahaan ku labto waaya-aragnimadaadii oo aad sare u qaaddo waxtarka barasho ee agabka tababar u leeyahay xildhibaannada ka qayb qaadanaya.

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

Waad go'aansan kartaa, tababare ahaan, in aad agabka tilmaamaha u adeegsato sida ay u kala hormaysan yihiin iyo habka loo soo bandhigay. Hase yeeshee, dib u habayn iyo wax ka beddel sida hadba loogu baahdo agabka ayaad ku samayn kartaa si aad u buuxiso ujeedooyinka xaaladda gaar ahaaneed ee tababar. Adiga ayaa u door leh in aad bixiso saddex saacadood oo tababar ah adiga oo isticmaalaya layliyada iyo howlqabadyada muhiimka ah ee tilmaamaha. Ama adiga oo ka faaiidaysanaya agabka badan ee tilmaamaha ayaad ku kaali kartaa aqoonta kuu gaarka ah si aad maalin dhan ugu sinto socodka barnaamijka.

Tilmaamahani wuxu ka mid yahay taxane 12 ah oo loogu talagalay in lagu tababaro hoggaamiye la doortay. Adiga ayaa go'aansan kara ama waa lagaa codsan karaa in aad fuliso tababar-howleed u baahan adeegsiga tilmaame mid ka badan ama dhammaan 12ka tilmaame oo ay kugu qaadatao muddo dheer. Iyada oo tilmaame kasta gaar ahaantiisa loo isticmaali karo baa kala horraaysiinta sida loo isticmaalaa siin kartaa xildhibaannada ka qayb qaadanya awood weyn iyo barasho ay ku dhafan tahay waaya-aragnimo.

Tababar kooxeedka:

Agabkanna waa la isticmaali kara, iyada oo ay ku fiican tahay in la kaalmaysto tababare waaya-aragnimo leh si loo horumariyo xilgudashada xildhibaanno ka wada shaqeeya meel uu ka jiro xukun dawli ahi. Marka aynu tababarayno xildhibaanno wada shaqeeya, waxa khasab ah in haguho yahay qof diyaar ah oo u habayn kara siyaalo kala duwan howlqabadka tababarka ee tilmaamaha. Hage ahaan waxa la arkaa adiga oo eegaya xaaladda ama duruufka in aad mararka qaarkood howlqabadyo cusub ku darto. Waxa aan rajeynaynaa in marka xaaladahan oo kale yimaadaan aad tilmaamahan u aragto abxad-agab aad ka helaysa fikrado tababar oo kala duwan oo hadba sida xaaladdu noqoto la isugu dari karo, laysu raac-raacin karo, la isu waafajin karo ama la iska dhaafi karo.

Tilmaamayaashan wax lagu tababaro waxa aad ka helaysaa fursado aad siyaalo badan wax ugu kala doorato. Waxan ku rajo weyn nahay in aad si weyn uga faaiidsato.

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

QAYBTA 1aad

QORMO

X/dhibaanka G/Degaanka markuu yahay Korjooge

X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge

Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto

Qeexid

Marka kaalinta xildhibaanku tahay Korjooge ayay tahay inu hubiyo in golaha iyo shaqaaluhuba ay qabanayaan waxa saxa ah iyo in ay waxa saxa ah ku fuliyaan hawl-qabadka ay ka mid yihiin kormeeridda siyaasadda iyo qiimaynta barnaamijka iyo adeegyada.

Soo-ururin

Waxa aynu eegaynaa kaalinta xildhibaanka ee kormeere oo ah dejinta iyo fulinta siyaasadda iyada oo dhinacyada kartida iyo hufnaanta aynu ka soo shiish qaadanayno. Waxa aynu kale ee rabnaa in aynu ogaano sababaha ay fulinta kaalintaasi u dhib badan tahay.

Milicsi

Marka aan u arko naftayda kormeeraha go'aannada iyo howlqabadka ee golaha iyo dawladda maxalliga ah, waxa maskaxdayda ku soo dhacaya waxyaalaha soo socda:

1.	_____
2.	_____
3.	_____

X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge

Aragtiyaha iyo Fikradaha

Marka aad tahay xildhibaan ee aad gudanayso kaalinta kormeere hab-dhaqanka iyo qiimaynta awoodda qofku ku fulinayo go'aannada goluhu soo saaro waxa la arkaa ama ay u badan tahay in aanay ahayn wax ku xiisageliya siiba marka aad tahay xubin la soo doortay. Waxa la arkaa in aad ka jeclaan lahayd in aad siyaasadda dejiso iyo in aad curiso barnaamijyo iyo adeegyo halka aad ka kormeerayso dabagalkooda iyo in ay u fuleen sidii loo qorsheeyey. Ma aha keliya in ay tahay qaybtaasi, kormeere ahaan, shaqo aan ku xiisagelinayn ee waxa kuu raaca dhibaatooyin badan oo kale oo weheliya kaalinta kormeere.

Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto

Waa tan kowaad ee mid ama laba ka mid ah kormeerayaasha ayey howshu ku dhacdaa

kuwaas oo ku kasbada waaya-aragnimadooda aqooneed (sida xisaabiye ama sarkaal shaqaale) ama ah qof raba inu gacan ku yeesho howl-maalmeedka dawladda maxalliga ah. Xilka noocaas ahi aad buu uga culus yahay in lagu dhafo koox yar oo aqoon leh ama dad la heer ah kuwa kormeera waddooyinka. Waxa ay howshaasi u baahan tahay in xildhibaannada oo dhammi ka wada qaybgalaan.

Waa tan labaad ee xildhibaanno badan ayaa u xaglinaya in ay u arkaan waajibka kormeere fursad siinaysa in ay ku yeeshaan gacann howlmaalmeedka dawladda maxalliga ah. Haddii aanay magaala yar ahayn oo awood darro aanay ka horjoogsanayn in ay yeelato dad aqoon sare oo maamul leh, taasina aanay ku khasbayn in saraakiisha la soo doortay kormeeraan howlmaalmeedka, waxa ay ku haboon tahay in aanay faragelin sii ridan ku samayn maamulka. Faragelintu waxa ay ku noqonaysaa duudsi ama yaraysi awoodda kooxda maamulka haysa haddii aanayba niyad jab ku noqon.

Waa tan saddexaad ee waxa la arkaa in ay noqoto wax aan suurtagelinba ama ay adkaato sida aad u noqoto kormeere macquul ah haddii aanad garawsanayn bar-bilowga laga eego ama looga cabir qaato howlgudashada.

Ugu dambayn, waa in ay kaalinta kormeere ee goluhu noqotaa geed-ka-go'an oo ay diyaar u noqdaan in ay u huraan waqtiga iyo tamarta ay tahay in ay qaadato haddii la rabo in ay wax saamayn ah ku yeelato xilgudashada golaha ama haya'adda.

Barta bilowga guud iyo Yoolalka

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

Kaalinta kormeeraha waxa lagu soo koobi karaa qiimaynta lagu sameeyo in dawladda maxalliga ahi u shaqaynayso si karti iyo hufnaan leh iyo in kale. Qeexiddaasi waxa ay noqon kartaa mid si u sahlan sina u murugsan. Waa sahlantay waayo waxa jira erayo aynu maqlaynay ama u soo joognay ilaa muddo intii aynu kaalin ku lahayn xaalad-shaqo oo habaysan. Way murugsantay oo wax kasta oo dawladda maxalliga ahi qabanayso ayey gudub badhtanka jeexdaa. Erayada “karti” iyo “hufnaan” badi waxa loo nisbeeyaa in ay xidhiidh la leeyihiin haya'adaha sida gaarka ah loo leeyahay, in kasta oo haya'adaha dawladduba mustawe la mid ah la joogaan.

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

Buuggiisa uu Peter Duckler kaga hadlayo khayraadka adduunku qadariyo ee dhinaca maamulka ayaa wuxu erayga “karti” ku qeexayaa inu yahay “in la qabto waxa saxa ah,” erayga “hufnaan”na wuxu ku qeexayaa inu yahay “in sida saxa ah wax loo qabto”. Si fudud haddii aynu u dhigno kartiyi waa xilka kowaad ee hoggaamiye la doortay halka ay hufnaani ka tahay doorka kowaad ee saraakiisha iyo shaqaalaha dawladda maxalliga ah. Laba boglaynta amuurtaani waa mid sahal ah hase yeeshee dhibaataadu waxa ay ka joogtaa sidii uu kormeeruhu ku kasi lahaa sida uu u qabanayo “waxa saxa ah” iyo in kooxda maamulku ku khasban tahay in ay si sugan u qabtaan waxa laga doonayo in ay qabtaan iyo in ay islamarkaa u qabtaan “si sax ah”.

Xildhibaannadu waxa ay u baahan yihiin si ay u garowsadaan in ay qabanayaan wixii saxa ahaa iyo in kale in ay laba dhinac ka eegaan barnaamijyada iyo adeegyada magaalada: a) Miyey jirtaa baahi gaar ahaaneed oo weli bulshadu u qabto barnaamijkan ama adeeggan? Iyo b) Haddii baahidu weli jirto, ma waxa ay tahay in magaaladu qabato

barnaamijka ama adeegga mise waa in cid kale samayso? Qof baa la arkaa inu yidhaahdo weydiinta qaybteeda dambe waxa ay runtii soo gelayso sabada fakirka ah, “in sida saxa ah wax loo qabto,” hase yeeshee waxa ay tahay inu go’aamiyo goluhu in ay sax tahay qabashadeedu. Dhinaca kale waxa goluhu go’aan ku gaadhi karaa in aanay toos u qaban adeeggaas (Tusaale: ururinta qashinka) ee ay qandaraas ku siiyaan hay’adaha gaar ahaaneed, iyada oo islamarkaana la waafajinyo heer-beeg ay bulshadu ku qanacdo, sidaas ay tahay weli goluhu kaalin mug leh ayuu ku yeelanayaa fulinta adeegga. Miyaanay taasi jihawareer ahayn?

Bal aan eegno buugga labada qoraa Osborne iyo Gaebler “Reinventing Government” si aynu jiha wareerka u sii deexanno. Waxa ay yidhaahdeen “hufnaan waa cabirka lagu beego inta uu ku kacayo unugga wax soo saar” halka ay “kartiya ka tahay cabirka lagu beego tayada wax soo saarka” (sida ugu fiican ee lagu sugayo in la gaadho yoolkii la rabay). Waxa ay u muuqataa in labada qoraa su’aal iska weydiinayaan “in la qabto waxa saxa ah,” oo sida Druckler sheegay kartida u ah xuddun. Hase yeeshee labadii qoraa ee soo jeediyey in hindise dib loogu noqonayo hab-dawladeedka ayaa qoraalkooda waxa ku jiray isticmaalka erayada “wax soo saar” iyo “natiijooyin”.

Osborne iyo Gaebler waxa ay leeyihiin “faraq weyn baa u dhexeeya cabirka habraaca iyo cabirka natiijadda”. Laakiin su’aashu waxa weeye: Maxaa taas ka khuseeya wax soo saarka iyo natiijadda? Sida ay iyagu qabaan wax badan ayaa ka dhexeeya. Waxa ay leeyihiin ma dhaliso natiijaddu wax soo saarka. Tusaale: haddii 50 arday dugsiga farsamada ee beesha ka dhammaystaan tababar sannad ah oo lagu barayo sida loo dayactiro bamka beeraha lagu waraabiyo laakiin aanay jirin shaqo u bannaan xirfadlayaashaa, sidee barnaamijkaasi u noqon karaa mid fiican? Mase odhan karnaa wixii saxa ahaa buu qabanayaa dugsigu, haddii aynu ka duulo fikraddii Druckler? Dugsiga wax soo saarkiisii aad buu u fiican yahay, hase yeeshee, ma laha natiijo waayo ardaydii ka soo baxday waxba kama dheefin xirfaddii lagu tababaray oo shaqo kuma helin. Waxa ay noqotay arrin si fiican loo ebyey (qabtay), hase yeeshee aan loo baahnayn in marka horeba la qabto.

Qeexidda Osborne iyo Gaebler meel cuyub ah bay arrinta gelisay. Xaaladdii aynu soo xusnay haddii aynu tusaale u qaadano, isuduwaha dugsigu wuxu ku doodi karaa inu si buuxda ugu guulaystay labadii shuruudoodba. Kuwaas oo ah a) inu tababaray xirfadlayaal aqoon u leh sida dayactir loogu sameeyo bamamka beeraha lagu waraabiyo oo ku kacay kharash ka hooseeya intii loogu talagalay, b) tayada xirfadlaha oo gaadhsiisan heer uu ku qaban karo howsha laga rabo taas oo ka dhalatay barnaamijka waxbarasho ee lagu tababaray. Shaki kuma jiro in ay arrintaa qorayaashu ka murmayaan ama isdifaac kala horimanayaan iyaga oo leh isuduwuhu kuma guulaysan howsha marka laga eego dhinaca hufnaanta waayo dadkii uu tababaray kuma helin xirfaddii lagu tababaray shaqo beegta xirfadooda.

Waxa kuu bilaabmaya hadaba in aad arki karto laba-dhaca weji ee isku dayga aad ugu jirto in aad si hufan u sugto xubnaha xilka kormeeraha. Haddii aan dib ugu yara noqonno isuduwaha dugsiga, sidee baynu isaga wax uga saari karnaa xagga shaqo helidda? Miyaanay taasi ahayn shaqo qof kale leeyahay? Iyada oo sidaas ah baa hadana

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

isuduwaha iyo dadka la shaqeeyaa haddii ay si hufan u raacaan qorshe leh istraatejiyad habraac (oo si sax ah loo qorsheeyo loona hillaadiyo waxa soo socda) oo weliba karti leh (waayo hillaadinta iyo qorshayntu waa wixii saxa ahaa ee ay qaban lahaayeen maamulayaashu) bay ahayd in ay sii ogaadaan in aanay jirin baahi loo qabaa waxa ay soo saarayaanba. Marka ay caynkaas noqoto waxa ay ahayd in ay tababarka dhinac kale u jiheeyaan si ay xirfado loo baahan yahay (sida kuwa bullaacadaha ka shaqeeya) dadka tababar ku siiyaan.

Kormeerka horumarka siyaasadeed

Hadba inta aad u jirto ama sida aad ugu dhowaato qabashada shaqooyinka gaarka ah ayaa kaalintaada kormeerna kuugu fududaanaysaa. Nasiibdarro, ma aha xildhibaan ahaan kaalintaada kormeere in aad ku talax tagto shaqooyinka gaarka ah, in kasta oo ay iska jirto hiyi la kac in aad la booddo oo shaqaalaha wadada ka shaqaynaya wax ka sheegto sida ay howsha u qabanayaan ama in aanay si fiican u samayn karayn godadka wadada iyada oo aad tusaalo ku bixinayso kan ku yaal halka jidkaagu ku dhammaado. Waxa loo baahan yahay in aad iska ilaaliso hiyi la kaca noocaas ah marba haddii aad tahay xubin ka mid ah golaha shacbigu doortay oo aad kaalintaada kormeer ku jeedisso arrimaha bulshadu sida weyn u danayso.

Ma jirto dokumant ay si sharci ah ugu qeexan tahay heer ahaan halka uu gaadhi karo ama loo baahan yahay inu gaadho awoodda kaalinta xildhibaan ahaan aad u leedahay in aad hoos ugu daadegto fulinta xilka kormeer. Balse waxa ay aad ugu lug leedahay awoodda aad u leedahay in aad qabato waxa saxa ah. Waxa aynu kalsooni ku qabnaa in markii uu Druckler tixraaca ku sameeyey kartida aanu hadalkiisa ku soo koobin sharci ahaan kaalinta golaha. Wuxu leeyahay, “kartiyi waxa ay sal u tahay guusha – hufnaani waa xaalad gundhig u ah oo guul la gaadhay ku jiri karto ama ku sii raaqi karto”.

Inta badan xaaladaha kaa horimanayaa waxa ay ku lug leeyihiin kormeerka labada qaybood ee siyaasadaha iyo barnaamijyada. Labadooda waxa aad u adag in la qiimeeyo kartida siyaasadeed waayo waxa ay si ahaan danaysaa in si sax ah xulasho loogu kala sameeyo tartanka loogu jiro baahida khayraadka gabaabsiga ah. Tusaale: ma waxa ay kartidu badanaa tahay in lacag loo qoondeeyo dhismaha dugsi hoose, shan waddo oo dusha laga salaaxo, mise in la bilaabo tababar cusub oo ku saabsan intaan ilmuhu dhalan. Waxa cad in kartida ka dhalata go’aannada noocaas ahi ay keeni karto xaqiiqo la taaban karo. Si aydaan hadaba u samayn go’aan noocaas ah baa waxa loo baahan yahay in adiga iyo asxaabtaaduba ka gudubtaan go’aan ka sal leh laaxi iyo arrin ka fog xaqiiqada.

**X/dhibaan
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

Marka ay hadaba halkaa joogto dhowr qodob baa meesha soo gelaya:

- € Ma waxa jirta baahi la taaban karo oo loo qabo barnaamijka iyo adeegga aad madaxa ku hayso?
- € Suurtagal ma tahay in aad qabato wax isbeddel dhaliya?

€ Waa ayo qofka kale ee sidaa u qaban karaa ama si ka sii fiican?

Marka lagu qanco waraysiga noocaas ah, siyaasaddana la dejiyo, kaalinta kormeeruhu waxa ay noqonaysaa mid ah in la hubiyo iyo in la qiimeeyo dadaalka loogu jiro fulinta:

- € Ma yahay barnaamijka ama adeeggu mid dabooli kara baahidii aad madaxa ku haysay xilligii aad dejinaysay?
- € Si fiican baahidii ma loo daboolay? Miyaad quudhsatay baaxadda shaqada iyo awoodda aad isbeddel ku samayn karto?
- € Adiga oo ka shidaal qaadanaya kormeerkii kuu socday, ma dhici kartaa mase tahay suurtagal in cid kale samayso barnaamijka ama adeegga?

Waqtiga ugu habboon in la sameeyo qiimaynta siyaasadeed ee noocan oo kale ah waa marka loo fadhiyo falanqayn miisaaniyad. Si kasta oo anigu aanan u noqonayn doonyaqaad habka “Zero-based Budget” inu yahay habka maamul-lacageedka, hadana istraatejiyadda iyo falsafadda uu ku dhisan yahay ayaa ah mid macna weyn sameeya marka laga eego sida loo qiimeeyo siyaasadda howlgudasho.

Habka ZBB wuxu leeyahay waa in ahmiyad la siiyo in dib loo qiimeeyo barnaamij iyo adeeg walba bilowga meertada miisaaniyadda cusub. Bilowga meertada miisaaniyadda cusub waxa aad madaxa maamulka ama sarkaalka lacagta weydiisan kartaa inu diyaariyo liistada dhammaan barnaamijyada iyo adeegyada xilligaa socda. Adeeg ama barnaamij walba waa in la qiimeeyaa iyada oo la isticmaalayo liistada su’aalaha kor ku qoran, gole walibana waa inu kalsooni ku qabaa muhimadda ay leedahay in ay ka go’an tahay inu mustaqbalka u jiheeyo.

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

Weydiimaha u habaysan noocani waxa ay golaha ka caawinayaan inu si fiican culays ugu hayo siyaasadaha ku aaddan hubinta iyo qiimaynta. Siyaasadda fulinta kormeeriddu waa iskuday looga dan leeyahay in bulshada sahan dheer loogu hillaadiyo. Waxa ay kale ee tahay xilli aad u tafaxaydato isku habaynta wixii aad sidatey taas oo ay tahay in ay kaa caawiso urursiga kaydka aad rabto in aad jidka dheer ku waajahdo.

Kormeerka hirgelinta

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

Kaalinta golaha ka saaran kormeerka xilgudashada barnaamijyada iyo adeegyada ee aad idinku dejiseen baa ah habraac ka sii dhib badan. Sida ay la socdaan hoggmiyeyaasha adduunka oo dhan laga doortay, inta badan waxa faraaq weyni ka yimaadaa waxa goluhu dejiyo iyo waxa shaqaalihiiisu fuliyo. Sida badi loo tilmaamo wax kale ma aha faraaq fulinta ka dhashay ee waa gaabis ka soo dhex baxay waxa goluhu rabo marka laga eego xagga xilgudashada iyo dejinta siyaasadaha iyo qorshayaasha lacagta iyo sida wax u dhacaan marka la meelmariyo siyaasadda iyo miisaaniyadda. Bal aan hadda eegno qaar ka mid ah sababaha keenay inu soo baxo faraaq fulinta oo boog ku noqday ujeedooyinka fiican ee golaha.

**God yar baa markab weyn dejin
kara.
Maahmaah Ruush ah**

1. **Way fududahay sida aad ku dejisaa siyaasad; fulinteeduse ma aha.** Taas bay u eg tahay sababta ugu weyn ee uu faraqu u jiraa una sii fidaa ama u kordhaa. Marka laga wadhadlayo siyaasadda hadii aan fiiro iyo tixgelin la siin xaqiiqada jirta ee ah waxa ay ku qaadanay ama ku kacayso in barnaamijyada iyo adeegyada la meelmariyo, waxaan laga fursanayn in ay taasi horseeddo dhibaatooyin mar keliya soo booda .
2. **Waxa loo baahan inu jiro istraatejiyad wax lagu fuliyo marba haddii aanay jirin siyaasad ama barnaamij keligii guul lagu gaadhi karaa.** Barnaamij ama siyaasad kasta oo la rabo in ay si guul ah ku fusho, waxa ka horreeya baahida loo qabo istraatejiyad ay ku fusho. Waxa istraatejiyad lagu qeexi karaa tiro waxqabad ah oo loo ebyey qaab yool siyaasadeed lagu xaqiijiyo. Haddii fikraddu ka dhalato xaalad sahal ah, istraatejiyaddu waxa ay ka soo dhex bixi kartaa shirarka ay qaataan agaasimayaasha fulinta iyo madaxa waaxaha ee dawladda maxalliga ah. Mararka kale waxa ay u baahan tahay shirar badan oo waqti dheer doodahoodu qaato si haya'adda loogu diyaariyo in ay xilka dheeraadka ah dhabarka u ridato.
3. **Waxa badi gabaabsi ah qalabka siyaasadaha lagu hirgelinayo.** Sababta ugu weyn ee aan fulinta siyaasadaha loogu guulaysan ama waxa ka soo baxaa uu u yar yahay waxa weeye qalabka lagu fuliyo oo yar ama aan jirinba. Hanti la'aan ayaa badanaa dhalisa isu-dheelitir la'aanta howlgudashada u dhexaysa siyaasadda iyo fulinta. Laakiin jawaabtu ma aha in lacag badan la geliyo keliya. Carqalladda ugu weyn ee howlgudasho waxa ay ka imanaysaa baahida loo qabo shaqaale dheeraad ah iyo horumarintooda. Dawladaha maxalliga ah qaar badan baa waxa ay qabaan in ay fidin karaan barnaamijyadooda iyaga oo aan kordhin aqoonta ay shaqaalhoodu qabashada howsha u leeyihiin. Haddii la rabo in si guul ah loo meelmariyo fulinta siyaasadaha cusub, waxa loo baahan yahay in badi shaqaaluhu yeesho aqoon, xirfad iyo maskax furan.
4. **Kharashka howl-socodsiinta iyo dayactirka oo inta badan ku yar.** Kharashka loogu talagalo in muddo dheer lagu wado howl-socodsiinta iyo dayactirka barnaamijyada iyo adeegyada cusub ee magaalada ayaa inta badan ah kuwo ay dawladda maxalliga ahi iska indha-tirto, taas oo ku noqotay weji-gabax iyaga iyo haya'adaha maalgelinta sida Bangiga Adduunka. Waxa ay noqdeen dalalka soo korayaa meelaha adduunka u ah qashin qubka alaabta. Waxa aad arkaysaa alaab qiimo badan iyo gawaadhi nooc walba leh oo tuulan. Shaqaale aan aqoon u lahayn sida loo isticmaalo ayaa baabuurta burburiya. Qaar kale waa la "fadhaa/qashaa" si biraha loogala baxo waqtigaas aan beddelkooda la hayn. Mar walba dawladda maxalliga ah laguma eedayn karo dhibaatooyinkaas. Inta badan qalabka way keenaan kuwa deeqda bixiyaa laakiin dan kama galaan baahida loo qabo tababarka sida loogu shaqaynayo iyo dayactirkooda midna.
5. **Marka dadka xilku ka saaran yahay fulinta barnaamijyada iyo adeegyada cusub si ay ku kalsan yihiin (macquul ah) looga qaybgelinwaayo habraaca qorshaynta waxa dhici karta in ay ka badh noqdaan dhibta dhalisa faraaqa fulinta.** Horumarinta shaqaaluhu u yeelanayo fahamka inu go'aansado una heelanaado howlaha ay ka qaybgeleyaan waa in ay bilowga la saan-qaadaa qorshaynta iyo habraaca siyaasad-dejinta. Marnaba qaadista tallaabooyinkaasi

X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge

Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto

deg deg ku noqonmaayaan dadka qaadaya xilka fulinta.

6. **Dadka howsha loo qabanayo ee wax ka dheefaya barnaamijyada iyo adeegyaduna runtii kuwaas bay la mid yihiin.** Adiga iyo dawladda maxalliga ahi marka aad dejinaysaan qorshaha iyo fulinta waxqabadyo cusub, ha moogaanina in aad maskaxda ku haysaan dadka macmiisha ah ee aad howsha u qabanaysaan. Waxa caqliga wanaagsani inoo sheegayaa in ka qaybqaadashada bulshadu ay sare u qaaddo qorshaynta iyo dejinta barnaamijyada cusub. Waxase weli aan aad loo fahmin waxa weeye doorka ay xubnaha bulshadu ka qaadan karaan haddii la siiyo tababar xagga hubinta iyo qiimaynta barnaamijyada iyo adeegyada dawladda maxalliga ah.
7. **Ha moogaan baahida loo qabo horumarinta shaqaalaha iyo haya'adaha.** Si kasta oo barashada xirfad cusub ama aqoon cusubi aanay ahayn wax ahmiyad weyn u leh sida goluhu u meelmarinayo waxqabad cusub, waxa dhici karta kala duwanaanta sida shaqaaluhu u kala aragti duwan yahay in ay fulinta howsha ragaadiso ama is-hortaagto. Iyaga oo qaab-kooxeed samaynaya si ay uga guulaystaan carqaladaha noocaas ah ee is-hortaagaya howlgudashada ayey isticmaaleen in ay hab-wadareed u duulaan qaar badan oo dawladda maxalliga ahi. Taasi waa dadaal horseed u ah inu kooxda u sahlo helitaanka tub ay xubnuhu wadajir ugu shaqayn karaan, qorshe lagu howlgalana u sameeyn karaan, iyo in ay eegaan sidii ay u waajihi lahaayeen xilgudashada iyaga oo u dhug yeelanaya carqaladaha siiba nooca ka yimaadda xagga haya'adaha. Waxa carqaladaha noocaas ah ka mid ah qaab-raac aan loo baahnayn, qaybaha haya'adda ee u meelaysan si khalad ah ama aan waafaqsanayn baahida shaqada, iyo iyada oo aanu dhisnayn hab abaalmarin oo dhalin kara ku hiyigelin howlgudasho wanaagsan. Wax kasta oo sare u qaadaya horumarinta qofka iyo haya'aduhu wuxu dhalin karaa in fulintu u dhacdo si guul leh. Hantida la gashado horumarinta shaqaaluhu si weyn bay isu bixisaa iyada oo dheeftu gaadho dhinac walba, taas awgeed baan kharashka ku baxa loo qaadan karin wax lagu cayaaray ama shaqaalaha oo si aan loo baahnayn loo abaalmariyey.
8. **Si uu u noqdo qofku kormeere karti leh wuxu u baahan yahay hab-hubineed uu howlgudashada ku dabagalo.** Istraatejiyadda hab-hubineed wanaagsan baa si weyn kormeeraha uga caawin karta gudashada xilka uu u hayo golaha. Istraatejiyaddu waa in ay qiyaasi karto dhinaca tayada iyo dhinaca taranta labadaba. Waase in aad iska hubisaa kuwa ii-dhehda ugu jira xog ururinta xagga taranta. Haya'adaha iyo shaqaalaha haya'aduhu waxa ay si weyn oo xamaasad leh isaga daba ridaan noocyada qalab ee wax lagu hubiyo ee ay iyagu rabaan. Keliya waxa aad ururisaa xogta iyo wararka aad uga baahan tahay in aad ku dabagasho horumarka siyaasadaha iyo barnaamijyada la fulinayo. Waa in aad ka qaybgelisaa doodaha hubinta iyo habraaca go'aanka dadka qaadaya xilka fulinta. Marka muddo la joogaba waa in aad fiiro u yeelato habka qiimaynta iyo hubinta si aad u aragto in xogtii iyo macluumaadkii aad uga baahnayd inu barnaamij ku hirgalo aad u heshay. Iskuday in aad habraaca hubinta iyo qiimaynta ka soocdo ama ka ilaaliso faragelinta siyaasadeed iyo maamulba. Waa in aad si weyn ugu feejignaataa xog ururinta xilgudashada. Iyada oo muhiim ah in aad si hoose u eegto habraaca arrimaha fulinta, bay hadana si weyn uga sii muhiimsantay in aad ogaato in aad heshay natijaddii laga filayey fulinta iyo in kale.

X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge

Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto

9. **Qof kasta oo kaalin muuqata ku leh fulintu wuxu u baahan yahay in uu fahmo yoolka iyo istraategiyadda howlqabadka cusub ee ay ka mid tahay doorka ay ka qaadanayaan howlqabadka cusub iyo iyaga oo ka dhiga fulinteeda geed ka go'an.** Haddii fahamka iyo go'aanka aad ku gudanayso fulintu bilowgaba kaa maqan yahay, qaado waqtiga aad rabto si aad halkaa u soo gaadho inta aanad hore u socon.

Waxa la arkaa in aad leedahay arrimahan badidooda ma jiraan wax ka khuseeya kaalinta kormeeraha iyo xilka golayaasha ee waxa ay ku lug leeyihiin siyaasad-dejinta. Jawaabtu waxa ay noqonaysaa haa iyo maya labadaba. Waa haa, waayo waxa ay ahayd in ay mar hore ka fiirsadaan dood kasta oo ay kaga hadlayaan siyaasadda ay ku gelayaan samaynta waxqabad cusub; waa maya oo kormeere ahaan gocasho ayey kugu reebaysaa haddii aan arrinta wax laga qaban fulintu inta aanay bilaabmin. Sidaas ayeynu hungo halis ugu nahay waayo waxa ay noqonaysaa in aynu culays mar labaad saaro waxyaalihii aasaasiga ahaa ee loo baahnaa wejigii dejinta siyaasadda iyo barnaamijka, taasi waa haddii aynu rabno in aynu fudaydino culayska ka imanaya kormeeridda fulinta.

Kol haddii ay hirgelintii hawshu socto

Mar haddii aad raacdo inta badan tilmaamaha kor lagu soo sheegay, waa khasab in dadaalka aad ugu jirto hubinta iyo qiimayntu si joogto ah kuugu socdo. Waxa halkan ku yaalla fikrado ah si karti leh sida aad ugu qabanayso kaalinta kormeere marba haddii ay fulinta howshu bilaabanto.

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

1. **Gacan ku yeelo, hase yeeshee ha ku talax tegin.** Mushkiladda ugu waaweyn ee xildhibaannada ka haysata fulinta xilkooda kormeere waxa weeye in aanay laba uga dhaxayn: 1) in ay kormeerka si ku talax tag ah ugu lug yeeshaan, ama 2) in ay ku dhowaadaan in ay farahaba ka qaadaan oo aanay kormeerba samayn. Marka ilaa xad faragelinta kormeerku gaadho waxa badi meel ka dhac iyo quudhsi u arka shaqaalaha leh awoodda xilka iyo fulinta shaqada. Marka ka warqabidda kormeerku hoos u dhacana waxa ay badi shaqaaluhu u fashirtaan qadarin la'aan aan dan laga lahayn ama iyada oo la bannaystay in la iska baalmaro waajibkii golaha.
2. **Waxa loo baahan yahay marka howl la fulinayo in la garowsado in la gogol badiyo iyo in lala qabsado isbeddelka ka imanaya howsha la fulinayo.** Way adag tahay in la sii odoroso dhib kasta oo ku soo fool yeelan karta fulinta siyaasadaha iyo barnaamijyada cusub. Diyaar u noqo in aad shaqaalaha ama haya'adaha fulinta howlaha gacan ka siiso sida ay xaqaai'qa ka dhasha socodka howsha ula qabsadaan.
3. **U gogol bannay saba-dhaxaad murugga ka dhex aloosmi kara labada qaybood ee kala ah siyaasadda iyo maamulka.** In ka badan inta ay qirtaan dadka wadashaqaynayaa baa ka dhexayn karta hoggaanka la doortay iyo shaqaalaha maamulka. Iskuday in aad si nefis ah wax uga qabato jawiga ay ku laban yihiin dareennada, wararka iyo falalku ee idin soo kala dhexgalay. Ku dhammee heshiis wixii ragaadinaya ama halis gelinaya awoodda ay mashaariicda

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

iyo barnaamijyadu hore ugu soconayaan.

4. **Go'aami sida aad uga hortegayso inta aan kooxuhu isku dhicin.** Sidii aynu ku xusnay tilmaamihii "the Councillor as Facilitator", marka howl cusub la bilaabo in la iska horyimaadaa waa lama huraan, waayo taas waa lagu yaqaan meel horumar ka socdo oo dad wadashaqayn lihi fikrado kala duwan is dhaafsanayaan. Iyada oo taas ku talagalku yahay baa kormeere ahaan lagaa rabaa in aad dejiso qorshe aad wax kaga qabanayso iska horimaadka, islamarkaana aad gacan ka siinayso shaqaalaha kale sidii ay u maamuli lahaayeen iska horimaadka ka dhaca goobta shaqo marka aad maqan tahay.
5. **Ha ka baqan in aad tidhaahdo: 'waa iga dhan tahay'.** Kooxda la doorto guuldarrada ugu weyni waxa ay ka soo waajahdaa cabashada iyo dunuunaca ay xal moodaan oo ay kaga baaqdaan in ay gaadhaan go'aan cuntama, xal waxtar ahna keena. Kaalinta kormeeruhu waxa ay siinay golaha kalsooni uu ku xaqiijiyo inu qabto wixii uu filayey inu gaadho markii uu siyaasadaha dejinayey ee miisaaniyadana ansixinayey. Xidhiidhka shaqaalaha fulinta howlaha dawladda maxalliga ah ee kormeeruhu la leeyahayna wuxu xaqiijiyaa sida wixii uu go'aamiyey loo meelmariyey iyo faraqa u dhexeeya fulinta wixii uu rabay inu qabto iyo sidii uu ku taamayey in ay u qabsoomeen oo aanay hoos uga dhicin wax ka badan in la aqbali karo.

X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge

Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto

Qodobbo muhiim ah

- € Badi xildhibaannadu dejinta siyaasadaha iyo barnaamijyada ayey uga xiiso badan yihiin howsha kormeerka.
- € Karti iyo hufnaan mid waliba waa xariiq ah bilow muhiim ah oo looga qiyaas qaato howlqabadka.
- € Haddii ay kuu noqoto in aad labadooda mid ka tagto, hubi in taasi noqoto hufnaan. Waxa jirta siyaalo badan oo ay hufnaantu si caadi ah ku iman karto. Hase yeeshee, way dhib badan tahay sida aad karti ku yeelataa.
- € Natijadda ka soo baxda siyaasadda ayaa ka muhiimsan natijadda barnaamijka ka soo baxda.
- € Saddex qodob ayey tahay in ay xukumaan awoodda aad saarayso kormeerka dejinta siyaasaddaada iyo qorshaynta barnaamijka waxqabadkaaga:
 - Ma buuxisaa baahi muuqata?
 - Ma tahay suurtagal in waxa bulshadu haysato loo adeegsado fulinta?
 - Waa ayo cidda kale ee sideena u qaban kartaa ama si ka sii fiican?
- € Fulinta kormeeriddu waxa ay lug ku leedahay ama la xidhiidhaa yaraynta faraaqada inta aanay iman fursad uu ku sii fidaa.
- € Adiga iyo qofkii kale ee lug ku lehba meel ka dhac bay ku tahay in la yaraysto wax kasta oo wax lagaga qaban karo (qalab, hanti iwm.) barnaamij ama howlqabad siyaasadeed.
- € Marka lacag laga hadlayo waxa kuu fiican in aad u xagliso fakirka ah in aan xildhibaanku dayactir lacag u oggolaandonin.
- € Way fiican tahay in aad ka qaybgeliso dhammaan dadka aad isleedahay si weyn bay wax uga tarayaan fulinta qorshaynta iyo horumarinta barnaamijyada goluhu keeno.
- € Waxa ku baxaya horumarinta shaqaalaha iyo haya'dda waxa loo nisbaynayaa inu ka mid yahay waxa ku baxa howlaha dawladda maxalliga ah, waxana lagu darayaa siyaasad iyo barnaamij kasta oo goluhu dejiyo ama meelmariyo.
- € Deji hab aad wax ku hubiso kuna qiimayso oo baahidaada keliya buuxiya.
- € Inta aanay shaqaalaha iyo kuwa qandaraasku bilaabin fulinta wixii ku saabsan arrimaha muhiimka ah ee xagga siyaasadda ama barnaamijyada kale waa in aad heshaa ama kasbataa kalsoonida taageerada lagu fulinayo.
- € Ha noqon kormeere ay xamaasaddu madax marto. Kartidu waxa ay kaa lumi kartaa marka aad ugu baahida weyn tahay.

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

Ayaandarradu weligeedba waxa ay ka soo gashaa albaab isaga oo furan laga tegay.

Maahmaah Check ah

1. “Korjooge” waa magac kaalin taas oo abuurtay dareen weyn oo ay tahay inta aynaan halkaa hore uga gudbin in aynu ka hadallo. Meelo dunida ka mid ah kormeere waa qof ilaaliya daryeelka waddooyinka. Runtuse waxa weeye ma aha taas tan aynu hadda madaxa ku haynaa. Iyada oo ay na weheliyaan dad kale baanu u qaadanay qodobadan soo socdaa in ay yihiin xal beddelkooda loo isticmaali karo: “isuduwaha siyaasadda iyo barnaamijka”, laakiin taasi sax uma muuqan; “qofka xukuma qiimaynta tayada”, markanna sawirka maskaxda ku soo dhacayaa waa qof Injineer ka ah warshed. Ugu dambayn waxa yimid “hubiye” iyo “qiimeeye”, laakiin kuwaasina waxa ay bixinayaan macna soo kooban. Kuwaa iyo siyaalo kale oo badan oo loo macnayn karo ayaa jira in loo fasiran karo kaalinta aanu madaxa ku hayno. Waxa aynu aaminsan nahay in ay lagama maarmaan tahay in xildhibaannadu u dareen yeeshaan qabashada waxa saxa ah (muujin karti, dhaqan u janjeedha siyaasad) iyo in ay u qabtaan waxaa sida saxa ah (iyaga oo hufnaan ku lug leh, muujinaya dhaqan-fulineed ka soo jeeda dhinaca shaqaalaha iyo haya’adda). Waxa aynu garowsan nahay in aynu ku adkaysanno isticmaalka “kormeere”.
2. Ducker, Peter, Management : Tasks, Responsibilities, Practices (New York, Harper and Row, 1974), P.45
3. For one definition of terms “efficiency” and “effectiveness”, see “the art of performance measurement”, appendix B, Osborne, David, and Gaebler, Ted, re-inventing government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector (Reading, MA, Addison-Wesley, 1992), pp. 351-2.

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

QAYBTA 2aad

Aqoon-is-weydaarsi

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

XILDHIBAANKA GOLAHA DEGAANKU MARKUU YAHAY KORJOIGE

Muuqaal guud

Qaab Qiimayn hab-raac ku dhisan ayaa loo baahanayaa haddii la rabo in saamaynta siyaasadda iyo barnaamijyada dawladda la qiimeeyo. Taasina waa xil ahmiyad weyn leh oo golaha saaran. Wuxu xilkaasi u sii fidayaa dhiirigelinta iyo kormeeridda xilgudashada haya'adaha iyo qiimaynta howlqabadka xubnaha muhiimka ah ee shaqaalaha.

Tababar-howleedkan ku talagalkiisu waxa weeye in ka qaybqaatayaasha lagu wargeliyo siyaalaha kala duwan ee uu xildhibaan ku u gudan karo ama ay tahay inu u guto kaalintiisa kormeere iyo xadka ay ku kala baxayaan xilka golaha iyo shaqaaluhu. Waxa si weyn hoosta looga xariiqayaa kaalinta goluhu ku leeyahay kormeeridda siyaasadda iyo fulinta barnaamijyada. Tilmaame kale oo ka mid ah taxanaha "the council as institution-builder" ayaa looga hadlay kaalinta goluhu ku leeyahay hubinta ama kormeeridda xilgudashada shaqaalaha.

Tusmo

Waxa hoos ku yaal sharax kooban oo ku saabsan qayb kasta oo ah waxqabad-barasho iyo qiyaasta waqtiga lagu qaadanayo. Xor baad u tahay in aad wax ka bedesho sida loo habeeyey ama aad wax ka saarto, ama waxa aad rabto ku darto waxa tababarka lagu baranayo.

9.1 **Layli baraarujin: kaalinta Korjoogaha**

Ka qaybqaatayaasha tababar-howleedka waxa ay isla falanqaynayaan waxa looga jeedo "kormeer" marka laga eego aragtida dhinaca xildhibaan ka iyo in ay wadaagaan fikradahooda. (30 daqiiqo)

9.2 **Bandhigga Tababaraha**

Tababaraha oo ka ambaqaadaya fikrado ka soo jeeda layliga baraarujinta ayaa sharax kooban ka bixinaya qormo ku saabsan kormeeraha, iyo waaya-aragnimada uu kormeeridda u leeyahay. Waxa ka mid ahaa qodobada la tilmaamay sida aad u qiimaynayso kartida iyo hufnaanta barnaamijyada dawliga ah, sababta fulintu uga gaabisay halkii la rabay, iyo sida kormeere ahaan aad karti dheeraad ah u yeelanayso. (30 daqiiqo)

9.3 **Layli: liistada hubinta Korjoogaha Golaha**

Waxa ay ka qaybqaatayaashu dhammaystirayaan liistada hubinta ee muujinaysa inta kormeer ee ay samaynayaan madaxda tababar-howleedka golaha wakiilka uga ahi. Dood iyo is-barbar dhig ka samay waxa ka soo baxa ama natiijadda.

X/dhibaan ka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge

Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto

9.4 Diraasad Xaaladeed: Sayladda aan hirgelin

Ka qaybqaatayaashu waxa ay akhriyayaan dhacdo ku lug leh golaha oo dayacay howshoodii ahayd in ay kormeeraan sida uu u shaqaynayo dhismayaasha muhiimka ah ee dadweynuhu, iyo in ay isla-falanqeeyaan waxa ay ahayd ama imminkaba tahay in xaaldda laga qabto. (45 – 60 daqiiqo).

9.5 Layli: Qiimaynta Barnaamijka

Iyaga oo isticmaalaya fikradihii ay ka dheegtaan casharkii la bixiyey iyo cutub buug-tilmaamayaal ah ayey ka qaybqaatayaasha oo kooxo yar yar u wada-shaqaynayaa u jaangoynayaan qaab ay ku qiimeeyaan dhowr ka tirsan barnaamij adeegyada caanka ah. (90 daqiiqo)

9.6 Layli: Gudbinta Xirfadeed

Ka qaybqaatayaashu waxa ay sawir ka bixiyaan wixii ay barten, go'aan qaadasho ay ku camalfalkeeda ku fulinayaan way gaadhayaan kadib tababar-howleedka. (30-45 daqiiqo)

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

9.1 Layli: diyaar-garow: kaalinta Korjoogaha

Waqtiga: 30 daqiiqo

Ujeeddo:

Waxa la rabaa in ay layligan ka qaybqaatayaashu ku ogaadaan waaya-aragnimada uu leeyahay xildhibaanku marka uu fulinayo kaalinta kormeere iyo inu mid waliba si hufan kan kale fikraddiisa ugu qiyaaso.

Hab-raac

Su'aasha soo socota ku qor xaashi:

"Xildhibaanku waa kormeere," marka aan nidhaahno, maxay macna kuu samaynaysaa?

Ka qaybqaatayaasha ka dalbo in ay laba laba isu raacaan oo fikrad ahaan isla-falangeeyaan sida ay su'aashani u khusayso xildhibaannka marka uu qabanayo kaalintiisa kormeere. 30 daqiiqo sii si ay su'aasha uga jawaabaan.

30 daqiiqo kadib ka qaybqaatayaasha ka dalbo in ay kuu soo gudbiyaan fikradihii ay isla-falangeeyeen. Haddii ay suurtagal tahay jawaabaha isu raac raaci qaybo guud, sidan oo kale:

- € Qiimaynta siyaasad-fulinta
- € Qiimaynta howlgudashada iyo natiijadda ka soo baxda
- € Qiimaynta hufnaanta adeegga dadweynaha
- € Dib – u – eeggidda lagu samaynayo meelmarinta miisaaniyadda
- € Dhiirigelinta iyo qiimaynta lagu samaynayo waxqabadka shaqaalaha

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

9.2 Bandhigga Tababaraha

Waqtiga: 30 daqiiqo

Ujeedo:

Danta xog-bixinta laga leeyahay waxa weeye in ka qaybqaatayaasha lagu siiyo fikrado iyo aragtiyo ku saabsan kaalinta kormeeraha iyo aragti ku dhisan oo ay ku isticmaali karaan layliyada ku jira tababar-howleedka qof ahaan ama koox ahaan.

Hab-raac

Diyaari xog-bixin ku salaysan war laga soo qaatay qormadii hore ee ku saabsanayd kaalinta kormeeraha. Wax ka iftiimi sida aad kartida iyo hufnaanta barnaamijyada dawliga ah u qiimaynayso, sababaha keenay goldhaloolooyinka fulinta iyo sidii loo kartigelin lahaa dib u eeggidda iyo qiimaynta waxqabadka haya'adaha.

Xogta lagu naqisho kaadhadhka wax lagu qoraa waxa la arkaa in ay kaa caawiso sidii aad si habaysan xogtii oo dhan ugu gudbin lahayd, adiga oo jadwalkana raacaya. Si aad u hubiso fahamka ka qaybqaatayaasha iyo feejignaantooda weydii su'aalo inta xog-bixintu socoto marka waqti la joogaba si aad ku hesho sida ay ugu soo jeedaan xog-bixinta. Ku badhitaar xog-bixinta qalab-kaal oo muuqaal leh oo ay ku jiraan xaashi hore wax loogu sii daabacay iyo qalabka qoraalka lagu arki karo si fahamku u sii kordho.

X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge

Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto

9.3 Layli: liistada hubinta ee Korjogaha Golaha

Waqtiga: 45 daqiiqo

Ujeeddo:

Danta layligan laga leeyahay waxa weeye in tababar-howleedkan lagu garto iyo in isbarbar dhig lagu sameeyo ilaa heer sida ay yihiin 16ka qaybood ee xilka kormeeruhu ama ay tahay in xildhibaannadu ugu gutaan xilka ay dawladda maxalliga ah wakiilka uga yihiin.

Hab-raac

Qaybi nuqullada *liistada hubinta ee kormeeraha golaha*. Ka codso in ka qaybqatayaashu raacaan sida la farayo iyo in ay qof qof u buuxiyaan liistada hubinta. Sii 10 daqiiqo oo ay howsha ku qabtaan. Marka ka qaybqaatayaashu bogaan howshaa ayaa si aad ku samayso liistada hubinta ee xubnaha ka qaybqaatayaasha oo koox ahaan xogtoodu u taxan tahay siinaysaa 15 daqiiqo. Waxad ku helaysaa xogtaas gacan taag aad weydiisato xubnaha si aad u hesho jawaabta qodob kasta oo ka mid ah 16ka qaybood ee xilka kormeere. Ka samay natiijadda raad-reeb aad ku qorto liistada hubinta.

Inta aan la bilaabin isla-falanqaynta natiijadda ka qaybqaatayaasha u qaybi afar isle'eg oo kooxo yar yar ah. Adiga oo eegaya jawaabaha ku cad liistada hubinta, weydii in ay koox waliba samayso istraatejiyad ama qorshe hillaadinaya tub sare loogu qaadayo kartida ay xildhibaannadu ugu gudanayaan kaalintooda kormeer.

Sii 30 daqiiqo afarta (ama saddexda) kooxood si ay u dhammeeyaan howsha. Kadibna weydiiso in ay dib isugu soo ururaan. Weydiiso in ay koox waliba warbixin soo gudbiso islamarkaa ku dhiirigeli natiijaddii ka dhalatay in la falanqeeyo.

X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge

Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto

Liistada hubinta ee Korjoogaha Golaha

Awaamirta

Si aad u bogto liiska hubinta, akhri mid kasta oo ka mid ah 16ka weedhood kuwaas oo ku lugle kaalinta kormeere ee xildhibaanka. Ku qor weedha dhinaceeda midig jawaabta aad is leedahay way ku aaddan tahay waxa aad aaminsan tahay in golahaagu qabto ama aanu qaban iyo waxa ay kula tahay khasab in golahaagu qabto ama khasab aan ahayn inu qabto ee ku saabsan xilka kormeere kaga aaddan qaybtaas. Ha joojin ilaa inta aad 16ka xil-qaybeed mid walba ku hubinayso jawaabta keliya ee ay leedahay.

Golahaygu:

Aagga korjoogaha	wuu qabtaa, waana inuu qabtaa	wuu qabtaa, waase in aanu qaban	ma qabto, waase inuu qabtaa	ma qabto, mana aha in uu qabto
1. Inuu kormeero iyo inuu qiimeeyo sida siyaasadda iyo barnaamijyadu u saameeyaan hawlaha golaha.	☐	☐	☐	☐
2. Inuu hubiyo kartida (tayo iyo taran) adeeg bixinta.	☐	☐	☐	☐
3. Inuu dejiyo heer-beeg sare oo lagu hubiyo sida shaqaaluhu ugu heelan yahay.	☐	☐	☐	☐
4. Inuu sameeyo sarkaal xagga maamulka ah oo dabagal ku sameeya sida shaqaaluhu u maamulo cabashooyinka dadweynaha.	☐	☐	☐	☐
5. Inuu joogteeyo dib u eegidda cabashoo yinka si uu u xaqiijiyo in aanay samays min qaab wax-qabadkoodu aanay haboonayn.	☐	☐	☐	☐
6. Inuu si joogto ah u codsado warbixin uu ku eegayo sida ay isugu dheelitiran yihin ujeedoyinkii adeegga laga lahaa iyo waxa ka soo baxay.	☐	☐	☐	☐

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

Golahaygu:

Aagga Korjoogaha	wuu qabtaa, waana inuu qabtaa	wuu qabtaa, waase in uu qaban	ma qabto, waase inuu qabto	ma qabto, mana aha inuu qabto
7. Inuu kormeero oo dhiirigeliyo horumarka haya'addu ka gaadhay xilgudashada shaqo.	☐	☐	☐	☐
8. Inuu ku sameeyo dabagal iyo din u eegid horumarka laga gaadhay xaqijinta ujeedada iyo fulingta siyaasadeed.	☐	☐	☐	☐
9. Inuu su'aalo la weydiiyo sida ay isu-waafaqsan yihiin ujeedooyinka golaha barnaamijka qaybinta miisaaniyadda iyo siyaasadda laga leeyahay.	☐	☐	☐	☐
10. Inuu hubiyo haya'addu u hayso qalab iyo maalgelin ay hawsha ku qabato kuna joogtayso.	☐	☐	☐	☐
11. Inuu dejiyo qaab mudnaan loogu kala hormeeyo fulinta siyaasadda iyo barnaamijka.	☐	☐	☐	☐
12. Inuu siiyo fursad ay codbixiyayaasha iyo kooxa danleyda ahiba ku sheegaan fikradahooda.	☐	☐	☐	☐
13. Inuu tilmaamo qaybaha u baahan in daraasad qiimayn ah lagu sameeyo.	☐	☐	☐	☐
14. Inu tilmaamo qaybaha u baahan in daraasad qiimayn ah lagu sameeyo.	☐	☐	☐	☐
15. Inu qiimayn ku sameeyo xilgudashada shaqaalaha marka muddo la joogaba.	☐	☐	☐	☐
16. Inu si talan-taalli ah waraysi u qabto si uu u ogaado waxa haya'adda ka socda	☐	☐	☐	☐

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

9.4: Layli: Sayladdii aan hirgelin

Waqtiga: 45 – 60 daqiiqo

Ujeedo:

Ka-qayb-galayaasha ayaa layligan loogu talagalay si ay aqoontooda kormeere u meelmariyaan oo ay u lafaguraan una saxaan dhibaatooyinka caanka ah ee bulshada.

Hab-raac

Cod sare ugu akhri ka qaybqaatayaasha dhacdada xaaladeed ee hoos ku qoran.

Magaalo ka mid ah magaalooyinka waaweyn ee Geeska Afrika ayaa saylad laga dhisay, taas oo aan marnaba u hirgelin sidii loogu talagalay (la filayey). 20 keliya ayaa in ka badan 200 oo qol laga galay (isticmaalay).

Waxa ay madaxda dawladda maxalliga ahi lacagtii ku baxaysay xagga amniga, dayactirka iyo bixinta qaantii dhismaha sayladda si joogto ah uga soo wareejin jireen ilo kale oo wax soo saar,

Ka dib ka-qayb-galayaashu marka ay maqlaan xaaladda u qaybi dhowr kooxood oo yar yar. Ka codso in ay koox waliba ka jawaab celiso su'aalaha soo socda ee ku saabsan xaaladda.

1. Marka go'aankii ay kormeerayaashii hore qaateen bilowgii dhismaha sayladda iyo siyaasaddii ay raaceen si ay u socodsiiyaan howlaha iyo dayactirka dhismaha dib u eegged lagu sameeyo, maxay ahayd in ay ka qabtaan arrinta (sayladda)?
2. Maxayse tahay in ay kormeerayaasha hadda joogaa sameeyaan si ay u gutaan kaalintooda kormeere?

Ilaa 30 daqiiqo kadib, ka qaybqaatayaasha dib kulan isugu keen adiga oo koox walba ka dalbaya warbixintoodii. Intaa waxa raaca falanqayn.

X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge

Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto

9.5: Layli: Qiimayn barnaamaj

Wagtiga: 90 daqiiqo

Ujeedo:

Danta layligan laga leeyahay waxa weeye inu ka qaybqaatayaasha siiyo hoggaamin iyo waaya-aragnimo ku dhisaan qorshaha lagu qiimaynayo adeegga dawladda maxalliga ah.

Hab-raac:

Waxa aad u sheegtaa ka qaybqaatayaasha in ay dhowr daqiiqo eegidoonaan qaybaha qorshaha lagu hubinayo hufnaanta barnaamijka adeegga dawladda maxalliga ah.

Saddex qaybood u qaybi ka qaybqaatayaasha, koox walbana sii mid ka mid ah barnaamij adeegyada soo socda:

1. Nadiifinta jidadka
2. Ururinta qashinka adag
3. Biya qaybinta

Fiiro: haddii ay tirada ka qaybqaatayaashu badan yihiin ku dar adeegyo kale liistada, saddex in ka badanna u qaybi (ka qaybqaatayaasha) si koox waliba uga shaqayso adeeg barnaamij oo kan kale ka duwan.

Kahor inta aanad kooxaha u kala dirin qaybaha shaqo, sii nuqullo xaashiyaha-shaqo (eeg bogga soo socda) una sheeg in ay hage u isticmaalaan si ay qorshayaashooda ugu dhammaystiraan. Sii ilaa 45 si ay qorshahooda u dejiyaan.

Marka koox waliba dhammayso qorshaheeda, kulan isugu wada keen si koox waliba xog-waran uga siiso qorshaheeda kooxaha kale. Ku dhiirigeli in ay falanqayaan, waxtar iyo nuqsaan, wixii qorshe waliba uu lahaa ama leeyahay.

X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge

Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto

**XAASHIDA KORMEERKA WAX-QABADKA ADEEGYADA DAWLADDA
HOOSE**

Adeeg _____ Koox _____

1. Sheeg cidda loo igmanayo inu fuliyo kormeerka qorshaha iyo sababta.

2. Sheeg ujeeddada adeegga (waxa bulshadu rabto in ay adeegga ka dheefto) iyo waxyaalaha aad jeceshay in aad qabato ee ku xidhiidha siyaasadda xil-gudashada (Tusaale: Sidee nadaafaddu tahay? Dhaqso ma loo qabtaa? Sidee ammaan u tahay? Sidee qiimuhu yahay? Kalsooni ma lagu qabi karaa?)

Ujeeddooyin:

Qiyaasta:

a.

b.

c.

d.

X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge

Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto

3. Sheeg ama astee qaabka ama qaababka xog ururinta ee aad ku talin lahayd (Goob-jooge tababaran, Sahan beesha oo dhan laga qaado, Sahan goobta loogu tago dadka, Waraysi fool-ka-fool ah) si loo helo howlgudasho dhab ah iyada oo tallabooyinka la qaaday loo eegayo.

4. Muuji sida wixii ka soo baxay xog ururinta loo lafaguri lahaa, golahana warbixin looga siin lahaa.

5. Sheeg ama astee isku-xidhka si aan kala go' lahayn looga dhex samayn karo habraaca kormeerka iyo habraaca go'aan-qaadashada dawladda maxalliga ah ee ku taxaluqa arrimaha qoondaynta ama dib-u-qoondaynta miisaaniyadda, maamulka howlaha qorshaynta iyo gacan ku haynta iyo dib-u-eegidda/dhiirigelinta howlgudashada shaqaalaha.

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

Waqtiga: 30-45 daqiiqo

Ujeedo:

Danta laga leeyahay layligani waxa weeye in ka qaybqaatayaashu aqoonta waaya-aragnimo ee (gaar ahaan marka ay yihiin saraakiil la doortay) ay ka kasbadaan tababar-howleedka ku dabaqaan howlqabakdooda xaaladda dhabta ah. Waxa bar-tilmaameed layliga u ah sare u qaadidda filashada, isku howlidda dejinta qorshe caqligal ah, iyo xilgudasho qof ahaan adiga kaa soo go'da. Howsha inteeda badan qofka ayaa qabanaya ihada oo isla-shaqayn iyo howsha oo la wadaagaana aanay meeha ka maqanayn.

**Garasho iyo qabasho faraq
weyn baa u dhexeeya.**

Guud ahaan waa la isku waafaqsan yahay in ujeeddada tababarku yahay in horumar lagu sameeyo sida dadku wax u qabto iyada oo la tusayo si ka sii wanaagsan sidii ay wax u qaban jireen. Runtii guusha ka dhalata tababarka waxa lagu cabbiri karaa guud ahaan inta koritaanka aqoonta qofku gaadho iyo sida ficilkiisu isu beddelo inta tababarku u socdo iyo kadib marka uu dhammaadaba.

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

Rajo aad u yar bay tababarayaashu ka naawili karaan raad uu tababar-howleedku ku yeesho ka qaybqaatayaasha gaar ahaan marka muddada tababarku yahay wax ku siman saacado. Riyaaqa tababartaha ee bilowga tababarku wuxu ku maax-dumi karaa waqti yar oo ku siman inta uu kala kulmayo goobta shaqada hab-dhaqankii gaboobay ee loo qaban jiray howsha iyo canaad kaga yimaadda asxaabtii ay wada-shaqaynta lahaayeen ee aan iyagu tababarka ka qaybqaadan.

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

Dhinaca kale, is-beddelka iyo waxbarashada la go'aansado in la qaato dabayaaqada tababar-hawleedku wuxu ka-qayb-galyaasha ka caawin karaa in ay bartaan sidii ay isaga ilaalin lahaayeen in ay dhacdo in ay iyagu ka horyimaadaan naftooda iyo degaankooda shaqo. Tababaruhu dadka wax baranaya wuxu gacan ka siin karaa sidii ay guul ugu gudbi lahaayeen goob waxqabad iyaga oo ka gudbaya goob waxbarasho, iyada oo ay taasna u suurtagelinayso adeegsiga tira yar oo layliyo si fudud loo qorsheeyey ah. Waxa la arkaa in waqtiga ay qaadan karto in aqoon lagu gudbin karaa noqoto inta u dhexaysa xilliga yare e aad fakrad ama wax xiisa sameeya ku baranayso ilaa inta aad ka helayso waaya-aragnimo isbeddel dhaxalsiiya noloshaada.

Hab-raac

Marka aad dhammayso tababar-howleedka duruusta inta muhiimka ah ugu yaraan ku qaado nusa-saac si ka qaybqaatayaashu ugu dareen yeeshaan, islamarkaa ku dhiiri waxa ay barten in ay si joogta ah ku camal-falkeeda ku dabaqaan howlaha golaha ka socda. Sii15 daqiiqo ka qaybqaatayaasha si iyaga oo u xor ah ay uga shaqeeyaan su'aal-weydiinta sida fudud aqoonta loogu gudbiyo.

Su'aalaha marka ay bogaan ka qaybqaatayaashu, si aad u soo af jarto tababar-hawleedka, dhaqso u weydii in ay la wadaagaan kooxda laba ilaa saddex wax oo ay rabaan in ay si ka duwan sidii hore u qabtaan marka ay qabanayaan kaalintooda Korjooge.

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

Weydiimo gudbin barasho ah

Dhowr daqiiqo ku qaado si aad uga waranto kaalinta kormeeraha, fikradaha cusub ee aad kala kulantay tababar-howleedka, iyo sida aad guud ahaan u dareemayso. Kadib ku qor hoos tix ama laba aad ku sharxayso waxa ku xiiso geliyey ee aad qof ahaan naftaada ka baratay intii tababar-howleedku socday.

Adiga oo ku salaynaya wixii aad ka baratay naftaada iyo waxyaalihii tababar-hawleedka lagu soo gudbiyey ee siyaalo badan u suurtagelin kara isbeddel, waa maxay labada ama saddexda wax ee aad rabto in aad si ka duwan sidii hore u qabato marka aad fulinayso kaalinta kormeere?

1. _____
2. _____
3. _____

Ugu dambayn, inta aad ku jirto dadaalka aad isbeddellada ku fulinayso, maxay yihiin carqaladaha aad ka filayso in ay ka yimaadaan dhinacaaga ama xagga degaankaaga shaqo?

Carqaladda	Habka aad u maareynayso
1. _____	1. _____
2. _____	2. _____
3. _____	3. _____

X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge

Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto

Haddii aad baran karto, waad qaban kartaa

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

**X/dhibaanka
G/Degaanka
markuu
yahay
Korjooge**

**Tababarka
Hoggaanka
la soo
doorto**

PRIORITY ONE WORDS

ENGLISH

1. Accountability
2. Action plan
3. Active Listening
4. Alternative
5. Application
6. Assessment
7. Authority
8. Awareness
9. Basic Education
10. Beneficiary
11. Capacity Building
12. Case Study
13. Check list
14. Civic
15. Collaboration.
16. Committee
17. Communicator
18. Community

SOMALI

- Xisaabtan**
- Xilkaa Saaran yahay
- Qorshe hawleed.**
- Wax-qabad hawleed
- dhegaysi feejigan**
- Dhegaysi Darban
- Dhegaysi Mug leh.
- Kala Doorasho**
- Wax bedeli kara wax kale
- Arji**
- Codsi
- Adeegsi
- Qiyaasid**
- Qiimayn
- Suldada**
- Awood xukun
- **Wacyi-galin**
- Ka war qab
- Wax-barasho Asaasi ah.**
- Dan ku Qabe**
- Ka faa'idayste
- Kobcin wax Qabad**
- Awood dhisid.
- Daraasad Xaaladeed**
- Liis Hubineed**
- Madani**
- La xiriira magaalo
- muwaadin
- Gacan siin**
- Wada shaqayn
- Is Caawimid
- Guddi**
- Gaarsiye**
- Isgaadhsiiye
- Beel**
- Jaaliyad

19.Community Development	-Horumarin Beeleed
	-Horumarin Jaaliyadeed
20.Concepts	-Figrado
	-Aragtiyo
21.Conceptual Hat Rack	-Figrada Metalaada Xilaalka
22.Conflict	-Is-qabad/Khilaaf
	- Iska hor imaad
23.Consensus	-Rayi la isku raacay
	Aqbalaad figrad guud
24.Consequently	-Natiijo
	-Cawaaqib
25.Constituency	-Dagaan Doorasho
26.Co-operation	-Iskaashi
	Wada shaqayn
27.Council	Gole
28.Councilor	Xil-dhibaan Degaan
	Xubin ka tirsan Gudiga degaanka
29.Counter productive	-Maax Dumin
	-Lid ku ah.
30.Criteria	-Cabirka wax lagu saleeyo
	Qoddobbo wax lagu saleeyo.
31.Criteque	-Wax lagu Saleeyo
32.Decion Maker	-Goa'aamiye
33.Definition	-Qeexid.
34.Delegation/Delegate	-Wefti
	-Ergo
35.Democracy	-Demoqraadiyad
36.Description	-Tilmaan
	-Sifo
	-Sharax
37.Dialogue	-Wada Hadal
38. Effective	-Wax ku ool
	-Sidii la rabay wax u tarid.
39.Effective leadership	-Hogaaminta wax ku oolka ah.
40.Effeciency	-Wax qabad fiican leh
41.Elected Leadership	-Hogaaminta la doortay
42.Empower/Empowerment	-Awood siin
	-Awood u fasaxid

43. Enabler/Enable	-Awood siin
	-Karti siin
44. Essay	-Qormo
	-Maqaal
45. Ethical	-Hab-dhaqan
46. Evaluation/Evaluate	-Qiimayn
47. Evaluation Survey	-Qiimayn Sahan
	-Baaritaan qiimayneed
48. Exercise	-Layli
49. Facilitator	Fududeeye/Sahle
50. Feed back	War Celin
	Jawaab Celin
51. Financier	-Masuul Maaliyadeed.
52. Gender	-Jandar
53. Goal	-Hadaf
	-Gool
54. Good Governanace	-Hab Xukun Wanaagsan
	-Hab Maamul
55. Government	-Xukuumad
56. Group Discusion	-Dood kooxeed
57. Guide	-Tilmaamid
	-Hage
58. Hand Book	-Tilmaan Bixiye
	-Tilmaame Bare.
59. Human Resources	-Khayraadka Dadka
60. Human Settlement	-Degsiimooyinka Aadanaha
	Degaamayn
61. Implementation	-Hirgalin
	-Fulin
62. Information	-Xog
	-Wargelin
63. Institution	-Haya'ad
64. Institution Builder	-Haya'ad Dhise
65. Institutionalize	-Haya'deeye
66. Instruction	-Amar
	-Wax barasho
	-Wax barid
67. Key Point	-Qoddobbo Muhiim ah.
	Qoddobbo Ma Dhaafaan ah

68. Leadership Process	-Geedi socod Hoggaamineed
69. Learning	-Barasho -Wax Barasho -Tacliin Barasho
70. Learning Objective	-Ujeeddooyinka Barashada Yoolka Barashada
71. Local Government/Authority	-Dawladda Hoose
72. Majority	-Aqlabiyad -Inta Badan
73. Management Process	-Geedi Socodka Maaraynta
74. Meeting	-Kulan -Shir
75. Minority	-Inta Yar -Laga tiro yar yahay
76. Minutes	-Hadal Qor -Hadal qoraal
77. Mission	-Ergo -Risaalo
78. Monitoring	-La socod -La saan qaad
79. Negotiation/Negotiator	-Wada Xaajood siiye -Wada Hadal siiye -Gorgoriye
80. Networking	-Shabakadeyn/Nidaam hawleed oo wada shaqaynaya
81. Organization	-Urur
82. Over seer	-Korjooge
83. Over view	-Dulmar/Guud Mar
84. Participants	-Ka-qayb-galayaasha/Kaqayb-qaatayaasha
85. Perception	-Faham/Dhugmo/Garasho.
86. Performance	-Waxqabad/Fulin Hawleed.
87. Perspective	-Ka eegid wajio kala duwan.
88. Policy	-Qorshe Hawleed/Khidad/Siyaasad
89. Policy Maker	-Siyaasad Dejiye
90. Power Broker	-Awood wax ku qabte/Awood adeegsade

91. presentation	-Soo Bandhigid/Qadimaad
92. Proactive	-Ka hor dhaaf/Qorshe Curiye/Qorshe raac
93.Process	-Geedi socod/Socodka
94.Questionnaire	-Weydiimo Qoran/weydiimo taxane ah/weydiimo Sahan ah
95.Quoum	-Tirada ugu yar ee shirku ku ansixi karo
96.Rational	-Maan-gal/Macquul
97.Reactive	-Falcelin/Qorshe laawe/Arrin ku baraarug
98.Refrenc	-Tixraac/Raad raac
99.Reflection	-ilays noqod/Humaag noqod
100.Resources	-Khayraad.
101.Revenue	-Dakhli
102.Role play	-Door-jelid/Door ciyaarid
103.Session	-Fadhi/Kulan
104.Shared Vision	-Aragti wadaag
105.Simple Majority	-Aqlabiyad hal dheeri ah.
106.Simulation	-Iska yeelid/U ekeysiin
107.Slums	-Bul caws/Carshaan/Isku raran
108.Solution	-Furdaamin/Xal
109.Stakeholders	-Daneeyayaal.
110.Strategic Plan	-Qorshe istaratijiyadeed.
111.Strategy	-Istaratijiyad/Tab/xeelad
112.Summary	-Soo koobid/Khulaaso
113. Symptom	-Astaamo/ Calaamado
114. Systematic	-Habaysan/Nidaamsan
115.Technique	-Farsamo/Xeelad.
116.Training Design.	Jaanjooyada Tababarka/Naqshadeynta Tababarka
117.Training Material.	-Agabka Tababarka/Qalabka Tababarka
118.Training Need assessment.	-Qiyaasid baahida Tababarka/Qiimeynta Baahida Tababarka
119.Transparency.	-Wax qaris laa'aan
120.Transparent	-Qof aan waxba qarinnayn.
121.Unanimous	-Loo dhan yahay/Gedigood.

122.Vision.	- Aragti fog /Aragti dheer
123.Warm up exercise	- Iskulalayn /Qandhicin/Diiran
124.Workshop.	- Aqoon Isweydaarsi.
Priority two words.	
125.Acknowledgment	- Garwaaqsi /Garawsi/Mahad-celin
126.Administrative Fixes.	- Adeegsi
127.Analysis	- Gorfeyn /Falanqeyn/Taxliil.
128.Assignment.	- Shaqo Mucayin ah
129.Assuption	- Maleyn /Si u qaadasho
130.Benchmark	- Bar qiyaaseed /Bartilmameed
131.Challenges	- Caqabad /Loolan/Hardan
132.Collective	- Kooxeed /Urureed/Wadareed
133.Conceptual frame work	- Gadaan-fikradeed /Aasaas fik
134.Constructive	- Wax dhisid /Dhismo-gal
135.Conventional Wisdom	- Xikmad soo jireen ah.
136.Corruption	- Musuq-maasuq /Laaluush.
137.Dilema	- Laba daran mid dooro
138.Diversity	- Kala duwanaan /Kala gedisnaan
139.Encouraging	- Dhiiri-galin /Geesinimo galin.
140.Fundamental	- Asal /Aasaasi.
141.Identification	- Tilmaamid /Baadi sooc/Aqoonsi.
142.Individual Contribution.	- Gacan ka geysi qofnimo /In qof biiri
143.Infrastructure	- Dhismo-hooseed.
144.Input.	- Wax galin
145. <i>nsight.</i>	- Aragti Maskaxeed.
146.Inspiration.	- Maan-godlin /Ra'yi fiican helid.
147.Interaction.	- Isdhex-gal /isla fal-gal/Isku dhafmid.
148.Judgement	- Xukun /Go' aan
149.Land Use Malaise.	- Aafada dhul boobka /Dhul ku habsa
150.Multipurpose	- Ujeeddo badan /Ujeedooyin kala du
151.Output.	- Wax ka soo saarid.
152.Potential Candidate	- Musharax dihin /Musharax iman kara
153.Pre-training.	- Tababar horaad /Tababar hortiis.
154.Priority	- Mudnaan.
155.Problem Solver	Furdaamiye /Xaliye dhib

156.proficiency	- Xirfad Hanasho /Aqoon sare u leh.
157.Public	- Guud
158.Public Sector.	- Qaybta Guud
159.Public Service	- Adeeg guud.
160.Regulation	- Xeer Hoosaad.
161.Self Governance.	- Isxukumid.
162.Self Introduction.	- Is-sheegid/Is-tilmaamid.
163.Self study.	- Isbarid
164.Self Assesment	- Isqiyaasid/Isqiimeyn.
165.Shirinking Resources.	- Khayraadka sii yaranaya
166.Technical	- Farsamo/Farsamayn
167Training needs.	- Baahi tababar.
Priority three Words	
168.Absolute Poverty	- Saboolnimo
169.Absolute	- Gebi-ahaan/Buuxda.
170.ApplicationCommitments	- Nidar-gal/Daba-qaad ballan
171.Bureaucracies	- Biroqraadiyad/Xafiisyad Dawladda oo shaqadoodu gaabis tahay
172.Caution	- Taxadar/Digniin.
173.Density	- Cufnaan/Jirmiga shega.
174.Environmental Degradation	- Hoos u dhac degaan/Hoos u dhac xaaladda degaanka
175.Equilibrium	- Dheeli-tir/Is-le'eg
176.Hawker	- Ha is wareerin/Dadka badeecada naadiya
177.Implication	- Maldahnaan/Hadal aan dhab loo muujin laakiin laga fahmi karo wajiga qofka.
178.Jurisdiction.	- Haya'addaha Garsoorka.
179.Legal Requirment.	- Baahida Sharciyeed.
180.Legislation.	- Xeer Degin.
181.Legitimate	- Sharci ahaan/Qaanuun ahaan
182.Matchmaker	- Isku aadiye wax isku habboon
183.Misinterpretation	- Fasiraad xumo/Fasiraad qaldan
184.Off-spring	- Farac.
185.Optimistic	- Samo-filasho/Samo arag/Dhanka Wanaagsan ka eeg

186.Partnership	- Wadaag /Wada lahaansho.
187.Pessimistic	- Xumo arag /Xuma filasho/Dhanka xun ka eeg
188.Phenomina	- Ifafaalayaal.
189.Professional	- Xirfadle /Xeel-dheeri
190.Recycle	- Sameyn celin /Dib u nacfi galin
191.Rules.	- Qawaaniin /Xeer
192.Status Quo	- Xaalad taagan
193.Stimulation.	- Xiiso galin /Fi-fircooni galin.
194.To Wear different Hats.	- Xilqaad badnaan /Kaalimokala duwan qaa
195.Waterpolution.	- Dikhaw Biyood /Wasakhaw Biyood/Dhiiq
196.Facilitator	- Fududeeye
197.Financier	- Masuul Maaliyadeed
198.Gender	- Jandar
199.Negotiator	- Wada hadal siiye.
200.Overseer	- Korjooge.
201.Policy Maker	- Siyaasad dejiye
202.Power Broker	- Awood wax ku Qabte.
203.Institution Builder	- Haya'ad dhise
204.Leader	- Hogaamiye
205.Leadership	- Hogaamin